

УДК 332.142.6:327

І. А. ДУБОВІЧ¹

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОЛОГІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Описано міжнародну еколого-економічну співпрацю України. Проаналізовано важливість вивчення еколого-економічного стану прикордонних територій суміжних держав та їхніх регіонів. Запропоновано увести в еколого-економічний комплекс наук такі напрями досліджень, як: "транскордонна екологізація економіки", "транскордонна екологізація лісового господарства", "міжнародна екологізація економіки" та ін. Проаналізовано концепції та поняття "еколого-економічної системи", "національної екологічної та економічної політики", "міжнародних екологічних та економічних відносин".

Ключові слова: глобальна екологізація економіки, екологічна економіка, транскордонна екологізація економіки, транскордонна екологізація лісового господарства, міжнародна екологізація економіки, екологічне право, екологічна політика, Екологічна Конституція Землі.

¹ **Іон Андрійович ДУБОВІЧ** – кандидат географічних наук, спеціальність економічна та соціальна географія, спеціаліст з міжнародного права (юрист міжнародник), доцент, Національний лісотехнічний університет України. Україна, м. Львів. Тел.: +38097-215-78-78. E-mail: ivdu@mail.ru
Представив член-кореспондент ЛАН України, доцент Ю. І. Грищок, кандидат технічних наук.

Глобальна екологічна криза спонукає людство до екологізації усіх сфер діяльності. Тому віднедавна чинник екологізації дедалі актуалізується і набуває пріоритетності у міждержавних відносинах.

Із розвитком цивілізації, бурхливим зростанням чисельності населення Землі, обсягів виробництва та його відходів, проблеми взаємин суспільства і природи дедалі нагальнішають.

До найактуальніших питань життєвого середовища людства належать деградація довкілля, виснаження природних ресурсів та екологічна безпека. Ці чинники набули особливого значення наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. У багатьох країнах деградація біосфери призвела до великомасштабних природних катаклізмів, погіршення якості життя та здоров'я громадян. З огляду на це, виникає потреба розроблення теоретико-методологічних засад регіональної та глобальної екологізації економіки та виробничих і невиробничих сфер і, відповідно, ефективного механізму практичної їх реалізації.

Проблеми екологізації економіки висвітлено в наукових працях українських (Ю.Ю. Туниця, Б.В. Буркинського, І.М. Синякевича, Л.Г. Мельника, Л.С. Гринів та ін.) та зарубіжних (Роберта Костанзи, Германа Дейлі, Джошуа Фарлея та ін.) вчених. Проте досі немає розробленого наукового підходу щодо регіональної та глобальної екологізації економіки, механізму адекватної протидії сучасним екологічним викликам.

Наукові дослідження переконують, що негативні тенденції до забруднення довкілля дедалі посилюються. Щороку близько 6 млн га сільськогосподарських угідь перетворюються на пустелі. Біднішає біорізноманіття рослинного і тваринного світу, а це послаблює стійкість екосистем. За даними Всесвітнього фонду охорони живої природи, на Землі щогодини зникає один вид тварин. Щодоби на планеті вирубують близько 40 тис. га лісу, тобто упродовж року – близько 14,6 млн га [1]. Це набагато більше, ніж загальна площа лісів України – 10,8 млн га [6, с. 67].

Оскільки половину усього атмосферного кисню продукують ліси, а також, зважаючи на їхню кліматорегульовальну функцію, вже тепер треба неодмінно вживати рішучих заходів рішення щодо запобігання нераціональному лісокористуванню та вирубуванню лісів.

Тривожні наслідки для світової спільноти має аварія на Чорнобильській АЕС, яка сталася 26 квітня 1986 р. Її цілком обґрунтовано називають катастрофою: близько 50 тис. км² території України, де проживало понад 3,5 млн осіб, зазнало впливу радіоактивного забруднення. Приблизно такі ж площі забруднено на території Росії та Білорусі. За масштабами викидів радіоактивних речовин у довкілля немає аналогів у світі. Внаслідок цієї катастрофи значно збільшилось онкологічних захворювань, хвороб ендокринної системи, дихальних органів тощо.

Усвідомлюючи вагомість екологічних проблем, науковці (більш, ніж 1500 з 68 країн) виступили з Декларацією-попередженням людству, в якій наголошено, що залишилось не більше одного або декількох десятиліть до того, коли змогу запобігти

загрозам, які постають перед людством, буде втрачено і воно опиниться на межі виживання [7, с. 3-17].

Отже, з цих та інших прикладів можна дійти висновку, що екологічні проблеми мають глобальний характер і становлять загрозу подальшому існуванню життя на Землі.

Хижацьке ставлення людини до природи та її багатств може призвести до спустошення нашої планети, перетворення її на знелюднену пустелю. Потреба вирішення глобальних екологічних проблем зумовила прийняття міжнародних правових актів, укладання договорів, угод тощо, які сукупно становлять законодавчо-правову базу міжнародної екологічної політики та міжнародного екологічного права. Ця політика і право існують поряд із національними політичними та правовими екологічними системами. Загальновизнані принципи і норми міжнародної екологічної політики та екологічного права спонукають окремі держави до ухвалення аналогізованих правових актів національного екологічного законодавства та розвитку міжнародної співпраці у цій галузі.

Вирішення сучасних екологічних проблем можливе тільки за умови широкої й активної міжнародної еколого-економічної, еколого-політичної та еколого-правової співпраці усіх держав.

Взаємозалежність екологічних та економічних чинників – це нагальні питання про системну еколого-економічну ефективність використання природних ресурсів, охорону довкілля та екологічну безпеку людства. Як відомо, цим питанням належить чільне місце у концепції сталого розвитку. Забезпечення сталості й дотримання вимог екологічної безпеки в будь-якій державі чи регіоні неможливе без екологізації економіки, тобто без її спрямування на подолання інтегрального екодеструктивного впливу процесів виробництва та споживання товарів і послуг.

Проблеми екологізації економіки вперше були висвітлені на Конференції ООН з охорони природи, яка відбулася 1972 р. у Стокгольмі (Швеція).

Подальшій екологізації економіки сприяла Міжнародна конференція з екологічних питань в Ріо-де-Жанейро (Бразилія, 1992 р.). Завдяки цій конференції окреслено нові шляхи міжнародної співпраці щодо захисту цілісної глобальної системи довкілля й розвитку. Особливу увагу було зосереджено на потребі зміцнення зв'язків науки з урядовими структурами, промисловістю та громадськістю [1].

Отже, оскільки екологізація економіки є глобальною проблемою, потрібно вжити заходів, які б сукупно сприяли створенню передумов для ефективного її вирішення.

Міжнародну еколого-економічну співпрацю Україна вибудовує за основними напрямками державної еколого-економічної політики, а також міжнародними конвенціями, договорами та угодами.

За відсутності ефективної системи управління в екологічній сфері і в контексті повільніших, ніж очікувалося, структурних реформ та модернізації технологічних процесів, зростання економіки призводить до високих рівнів забруднення та підтримки старих неефективних підходів до використання енергетичних та природних ресурсів, а це потребує істотного підвищення дієвості та

ефективності державної екологічної політики й екологічного законодавства.

На сьогодні чинним документом, що визначає рівень екологізації економіки, еколого-економічну та еколого-політичну стратегію в Україні, є Постанова Верховної Ради України "Про основні напрямки державної політики в галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки" (від 5 березня 1998 р.). Багато положень цього документа уже не відповідає вимогам сьогодення. Тому виникла потреба розроблення нового стратегічного правового акта на довготермінову перспективу, який би враховував процеси глобалізації економіки, розвиток у країні ринкових відносин та рішення Київської конференції міністрів навколишнього природного середовища "Довкілля для Європи" (2003 р.), Всесвітнього саміту зі сталого розвитку в Йоганнесбурзі (2002 р.), положення низки міжнародних зобов'язань України у сфері охорони довкілля.

Варто зазначити, що Кабінет Міністрів України 17 жовтня 2007 р. ухвалив Концепцію стратегії національної екологічної політики України на період до 2020 року. Ця Концепція спрямована на екологізацію економіки, поліпшення екологічної ситуації, раціональне використання та відтворення природних ресурсів, гарантували екологічну безпеку, послідовне зниження екологічних ризиків для здоров'я людини, введення системи екологічного маркування товарів і продуктів харчування, приведення якості питної води у відповідність до європейських стандартів, підвищення якості повітря, запобігання змінам клімату шляхом технічного переоснащення виробничого комплексу та введення енергоефективних і ресурсощадних технологій тощо. Але, зважаючи на політичну нестабільність в державі цього документу досі не затвердила Верховна Рада України.

Україна, як незалежна держава і правонаступниця міжнародно-правових зобов'язань колишнього СРСР, є учасницею декількох десятків (близько 50) міжнародних еколого-економічних конвенцій та двосторонніх угод: *Договір про заборону випробування ядерної зброї в атмосфері, космічному просторі й під водою* (Москва, 1963); *Конвенція про заборону розроблення, виробництва та нагромадження запасів біологічної і токсичної зброї, їх знищення* (Лондон, Москва, Вашингтон, 1972; ратифіковано 1975 р.); *Конвенція про запобігання забрудненню моря скидами відходів та інших матеріалів* (Лондон, 1972; ратифіковано 1975 р.); *Конвенція про охорону світової культурної та природної спадщини* (Париж, 1972; ратифіковано 1988 р.); *Конвенція про заборону військового та іншого ворожого використання засобів впливу на навколишнє середовище* (Женева, 1976; ратифіковано 1978 р.); *Конвенція про транскордонне забруднення повітря на великі відстані* (Женева, 1979; ратифіковано 1980 р.); *Конвенція про контроль транскордонних перевезень токсичних відходів та їх видалення* (Базель (Швейцарія), 1989); *Конвенція про транскордонний вплив промислових аварій* (Гельсінкі, 1992); *Конвенція про охорону та використання транскордонних*

водотоків і міжнародних озер (Гельсінкі, 1992) та багато ін.

Головними здобутками міжнародної співпраці України у сфері екологізації економіки є:

- відображення національних інтересів та позицій держави в директивних документах та рішеннях форумів міжнародних міжурядових організацій;
- розширення сфери міжнародної співпраці завдяки укладенню нових угод, договорів та програм;
- утвердження міжнародно-політичного авторитету України та вдосконалення національно-правової бази;
- підвищення екологічної кваліфікації (правової, технологічної) та методології управління, спрямованої на покращення екологічної ситуації в Україні;
- отримання завдяки міжнародній співпраці допомоги у сфері охорони довкілля тощо.

Відповідно до міжнародного екологічного права та принципів, проголошених на Міжнародній конференції 1992 р. у Ріо-де-Жанейро, кожна держава має суверенне право на здійснення власної еколого-економічної та природоохоронної політики і повинна гарантувати у межах своєї юрисдикції або контролю, що її дії не шкодять довкіллю інших держав чи районів, які перебувають за межами правочинності їхніх національних законів [3].

Ці та інші принципи міжнародної еколого-економічної співпраці засвідчують, що ефективне вирішення проблем, пов'язаних з глобальною екологічною кризою, може здійснюватися, насамперед, завдяки суворому дотриманню екологічного законодавства як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Беручи до уваги україноцентричний підхід до типології держав світу [11], Україна повинна приділяти більше уваги вивченню екологізації економіки сусідніх держав та їхніх регіонів, зокрема прикордонних. Вивчення міждержавних еколого-економічних зв'язків прилеглих до кордону територій має не лише наукову, а й практичну мету.

На наш розсуд, міжнародну екологізацію економіки треба починати не з макро-, а з мікрорівня. Особливе місце тут належить прилеглим до кордону територіям держав-сусідів. Відповідно до цього підходу, вагоме значення має транскордонна еколого-економічна співпраця суміжних держав. Об'єктом дослідження є прилегли до кордону території. Вони становлять певну географічну цілісність, охоплюють ділянку державного кордону та суміжні прикордонні ландшафти двох або більше держав і характеризуються певною спорідненістю в одному або декількох аспектах.

Однією з організаційних форм транскордонних відносин є єврорегіон – транскордонний регіональний утвір (що охоплює території по обидва боки від державного кордону). У межах єврорегіонів, за згодою центральних державних органів, місцеві органи влади прикордонних областей мають змогу розробляти і зреалізувати спеціальні комплексні економічні, екологічні, культурні та інші програми.

В Україні на прилеглих до кордону територіях діє шість єврорегіонів (Карпатський, Верхній Прут, Нижній Дунай, Дніпро, Буг і Слобожанщина). Прикордонні території суміжних держав мають багато спільних рис не лише у природно-географічному, а й у

еколого-економічному, геополітичному та інших аспектах.

Добросусідські взаємини держав значно залежать від ефективної транскордонної співпраці в еколого-економічній сфері, яка своєю чергою залежить від рівня економічного розвитку, екологічного виховання громадян, стану культури та освіти. Дисбаланс в екологічному вихованні, невідповідність рівнів економічного та соціально-політичного розвитку у суміжних державах часто призводять до міжнародних непорозумінь.

Транскордонні еколого-економічні відносини мають низку особливостей, зумовлених наявністю кордону та його облаштування, потребою міждержавної регіонально-прикордонної еколого-економічної та еколого-інформаційної співпраці, міжнародної екологічної безпеки, використанням природних ресурсів тощо.

Проблеми міжнародної екологізації економіки, а також потреби співпраці між сусідніми державами (на різних рівнях – районних, обласних чи загальнодержавних) засвідчують, що значну увагу варто приділяти вивченню еколого-економічного стану саме прикордонних територій. Це зумовлено тим, що людська діяльність на прикордонних територіях держави може негативно впливати на стан довкілля, здоров'я громадян та екологічну безпеку сусідньої держави.

Тому, щоб дослідити екологічну та економічну ситуацію прикордонних територій, треба ввести в еколого-економічний цикл наук такий науковий напрям досліджень як *транскордонна екологізація економіки*, або *еколого-економічні транскордонні відносини*. На її базі можна досліджувати екологізацію економіки прилеглих до кордону територій [1].

Аналізуючи специфіку галузей виробництва та їхній вплив на довкілля, "транскордонна екологізація економіки" повинна охоплювати різні напрями дослідження: лісове господарство, сільське господарство, водне господарство та інші галузі.

Наприклад, враховуючи екологічні функції лісу (водоохоронні, захисні, кліматорегулювальні, санітарно-гігієнічні, оздоровчі, рекреаційні та ін.), а також небезпечні наслідки внаслідок вирубування лісів на прилеглих до кордону територіях, виникає потреба започаткувати такий науково-дослідний напрям, як "транскордонна екологізація лісового господарства". На її базі пропонуємо здійснювати спільно (спеціалістами двох чи більше держав-сусідів) комплексні наукові дослідження щодо використання, відтворення та охорони лісових ресурсів на прикордонних територіях. У наш час ліси потребують захисту не лише на національному рівні тієї чи іншої держави, а й на міждержавному та всесвітньому рівнях.

Сьогодні спостерігаємо, що в розвинених країнах (США, Німеччини, Швеції та ін.) еколого-політичні принципи у сфері використання, відтворення та охорони лісів відповідають сучасним викликам. Але водночас користувачі лісових ресурсів цих держав, охороняючи свої національні багатства, нещадно експлуатують ліси економічно слабо розвинених країн (Латинської Америки, Африки та ін.). Така еколого-економічна політика вкрай недопустима.

Вивчення еколого-економічної ситуації прикордонних регіонів суміжних держав потребує здійснення аналізу за такими показниками: географічне розташування, природні умови і ресурси, історико-географічні особливості розвитку, екологічний стан, еколого-політичні та еколого-правові аспекти, рівень економічного та соціального розвитку, структура господарства, розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, демографічна ситуація, екологічне виховання громадян, соціально-психологічний клімат тощо. Отож, екологізація транскордонних відносин потребує глибокої і детальної обізнаності у всіх сферах людської діяльності прикордонних регіонів.

Важливим моментом екологізації транскордонної співпраці є об'єднання зусиль науково-дослідних, еколого-економічних, еколого-політичних, еколого-правових, еколого-інформаційних та управлінських структур суміжних прикордонних територій з метою залучення всього наявного потенціалу.

Для оптимальної і водночас об'єктивної еколого-економічної транскордонної співпраці дослідження прилеглих до кордону територій мають здійснювати спільно спеціалісти двох чи більше сусідніх держав, в разі потреби залучаючи і третю сторону (представників-фахівців інших країн). Незалежно від тих чи інших непорозумінь у міжнародних відносинах, що склалися історично, нині варто шукати цивілізовані шляхи вирішення багатьох міждержавних проблем, особливо еколого-економічних.

З огляду на те, що планета Земля є цілісною взаємопов'язаною глобальною еколого-економічною системою, принципи екологізації економіки повинні запанувати у всьому світі. На міжнародному рівні (з участю всіх держав) треба здійснювати практичні заходи щодо формування спільної еколого-економічної політики та права. Тому для вивчення глобального екологічного стану і розроблення відповідних заходів треба ввести до еколого-економічного циклу наук такий науково-дослідний напрям як *міжнародна екологізація економіки*, або *міжнародні еколого-економічні відносини*. Адже тільки на його базі можна досліджувати екологізацію економіки країн та міжнародні еколого-економічні відносини.

Для того, щоби краще зрозуміти суть цих напрямів, варто проаналізувати деякі базові для цієї сфери концепції та поняття. Зокрема, йдеться про *еколого-економічну систему*, *національну екологічну та економічну політику*, *міжнародні екологічні та економічні відносини* тощо.

Ідея комплексного вивчення процесів *еколого-економічного* розвитку зародилась у другій половині 60-х років ХХ ст. і пов'язана з іменем американського географа-економіста В. Айзарда, який запропонував використовувати принципи інтеграції екологічного та економічного аналізу у регіональних передпланових дослідженнях. Згодом у межах регіональної економіки В. Айзард спробував використати еколого-економічний аналіз в моделях управління регіональними системами. Пізніше (з початку 70-х рр. ХХ ст.) комплексні еколого-економічні дослідження почали активізували й інші країни, зокрема і Україна (у Львові, Сумах, Києві, Одесі та інших містах) [10, с. 10-12].

На думку академіка НАН України Юрія Юрійовича Туниці, нові моделі розвитку економіки не можуть бути розроблені та запроваджені без поглибленого опрацювання постулатів екологічної економіки, або еколого-економічного вчення про єдність екологічної та економічної систем.

Аналізуючи *національну екологічну та економічну політику* будь-якої держави, можна спостерегти, що кожна з них має свою специфіку розвитку. Це зумовлено історико-географічними чинниками, рівнем економічного розвитку, екологічної культури та екологічної свідомості, екологічної відповідальності країни та багатьма іншими (зміна характеру виробничої діяльності з погляду екологічних наслідків, запровадження маловідходних та безвідходних екологічних технологій, виробництво екологічно чистих продуктів харчування; контроль з боку державних органів та інших уповноважених представників щодо охорони довкілля, раціонального використання та відтворення природних ресурсів; доступність екологічної інформації для всіх громадян; участь у міжнародній еколого-економічній співпраці тощо).

Екологічну та економічну політики окремі держави втілюють у формі національних програм, у яких основний акцент спрямований на збереження якісного стану природного життєвого середовища і раціонального використання та відтворення природних ресурсів.

В Україні загальні засади і мета екологічної та економічної політик викладено здебільшого у законодавчих актах: "Про охорону навколишнього природного середовища" (від 25 червня 1991 р.) та "Про концепцію державної регіональної політики" (від 8 липня 1998 р.), відповідно до яких узгоджують всі інші законодавчі акти у сфері охорони довкілля, природокористування та соціально-економічного розвитку.

На сучасному етапі соціально-економічного розвитку головною метою державної економічної політики є збільшення національного багатства завдяки ефективному використанню природно-ресурсного, трудового та науково-технічного потенціалу країни.

Відповідно до наукових джерел міжнародного права, *міжнародні економічні та екологічні відносини* регулює система міжнародно-правових норм.

Міжнародне економічне право – це система міжнародно-правових принципів і норм, які регулюють економічні відносини основних суб'єктів цього права: держав, міжурядових організацій тощо [5, с. 235].

Міжнародне екологічне право – це сукупність міжнародно-правових принципів та норм, які регулюють на загальноприйнятних принципах та засадах міжнародні права, міждержавні відносини щодо охорони довкілля, збереження, раціонального використання та відтворення природних ресурсів з метою забезпечення сприятливих для життя людини властивостей екосистеми [2, с. 135-136].

З метою забезпечення однакових екологічних прав та обов'язків для усього людства в галузі охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки й раціонального використання та відтворення природних ресурсів академік НАН України, ректор Національного лісотехнічного університету України

Юрій Юрійович Туниця запропонував для розроблення і відповідного застосування на практиці концепцію "Екологічна Конституція Землі" [9]. На наш погляд, на часі – розроблення механізму її практичної реалізації.

Беручи за основу наведені концепції та поняття, міжнародне екологізування економіки потребує:

- міжнародної екологічної експертизи всіх проектів природокористування;
- відповідальності держави за знищення екосистем, яке відбувається навіть у межах власних територій;
- створення міжнародного механізму стимулювання, поширення і запровадження технологій, спрямованих на дотримання еколого-економічних норм тощо.

Із наведеного можна зробити такі висновки: екологічні проблеми виникли давно; науково доведено, що початок третього тисячоліття характеризується глобальною екологічною кризою; реальну загрозу екологічної катастрофи дедалі більше визнають на державних та міжнародному рівнях.

Всебічне вивчення і належне практичне застосування *транскордонної екологізації економіки та глобальної екологізації економіки* дає змогу вирішити чимало еколого-економічних, еколого-політичних та еколого-правових міждержавних проблем. Це допоможе:

- зробити міждержавні кордони якомога прозорішими (зокрема, у сфері екологізації економіки);
- створити атмосферу взаємної довіри і поваги, розбудови дружніх і взаємовигідних партнерських відносин між державами;
- активізувати еколого-економічну, еколого-політичну та еколого-правову міжнародну співпрацю на різних геопросторових рівнях (мікро-, мезо-, макро-);
- активніше впливати на екологічне виховання громадян.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубовіч І.А. Екологізація транскордонних відносин: теорія і практика // Науковий вісник НЛТУ України : Екологізація економіки та освіти як чинник сталого розвитку суспільства. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2005. – Вип. 15.6. – С. 169-174.
2. Дубовіч І.А. Екологічне право України : курс лекцій. – Львів : РВВ НЛТУ України, 2007. – 147 с.
3. Малишко М.І. Екологічне право України : навч. посібник. – К. : Юридична книга, 2001. – С. 148-159.
4. Мельник Л.Г. Екологічна економіка : підручник. – Суми : Університетська книга, 2003. – С. 227-303.
5. *Міжнародне право* / за ред. проф. М.В. Буроменського. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 336 с.
6. Олійник Я.Б., Запотоцький С.П., Кононенко О.Ю., Мельничук А.Л., Пасько В.Ф. Регіональна економіка. – К. : КНТ, 2008. – 444 с.
7. Паламарчук В.О., Коренюк П.І. Економіка природокористування. – Запоріжжя : Вид-во "Дике Поле", 2003. – С. 3-17.
8. Синякевич І. Екологізація розвитку: об'єктивна необхідність, методи, пріоритети // Економіка України. – 2004. – № 1. – С. 57-63.
9. Туниця Ю.Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2002. – 298 с.
10. Туниця Ю.Ю. Економіка і ринок: подолання суперечностей. – К. : Вид-во "Знання", 2006. – 314 с.

11. Шаблій О.І. Україноцентризм у національній геополітиці та суспільній географії // Теоретичні та методологічні проблеми суспільної географії : зб. наук. праць на пошану Заслуженого професора Львівського НУ імені Івана Франка Олега Шаблія. – Львів : Вид. центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. – С. 39-51.

12. Farley J., Daly H., 2004. Ecological Economics. Island Press, Washington.

I. A. Dubovych

THEORETICAL, METODOLOGICAL AND PRACTICAL PRINCIPLES OF THE GLOBAL ECONOMY DEVELOPMENT

This paper analyzes the international perspective in the field of environmental protection and economics development. The importance of environmental and economic conditions at transboundary territories is stressed. For better understanding of the "transbordering greening of economy" and "greening of international economy" ideas of the main concepts and terms of this field discussed. In particular, the meanings of such concepts as "ecological economic system", "international environmental and economic relations" are discussed.

Стежками Українських Карпат (фото Ю.М. Дебринюка)

